

STADSHOLMEN

UGGLAN STÖRRE 9

Bellmansgatan 14A-D, Brännkyrkagatan 18A-B

SÖDERMALM

Stadsholmen

AB Stadsholmen är Stockholms stads bolag för förvaltning av äldre, kulturhistoriskt värdefulla fastigheter. Vi äger och förvaltar merparten av bebyggelsen inom kulturresevatet östra Mariaberget, Skinnarviksberget, Åsöberget och Vita bergen samt området vid Katarina kyrka. Dessutom är Stadsholmen största fastighetsägare i Gamla stan, på Långholmen och i Djurgårdsstaden. Vi äger och förvaltar även gårdar i ytterstaden – stamfastigheter från vilka stadens moderna förorter vuxit fram. För närvarande omfattar beståndet 279 fastigheter med drygt 700 byggnader, som inrymmer 1633 lägenheter och 804 lokaler. Stadsholmen är ett dotterbolag till AB Svenska Bostäder.

Stadsholmen bildades 1936 av samfundet S:t Erik för att rusta upp några kvarter i Gamla stan. Stadsholmen är det äldre namnet på denna stadsdel. 1967 förvärvade Stockholms stad bolaget och överförde merparten av sitt äldsta bostadsbestånd till Stadsholmen. Under åren har även Stadsholmen övertagit byggnader från andra fastighetsägare som byggnadsstyrelsen, kriminalvården och Gatu- och fastighetskontoret i Stockholm.

Med tiden har ett synsätt vuxit fram där antikvariska principer baserade på varje hus historia och förutsättningar blivit vägledande för hur byggnader och yttre miljö ska förvaltas och rustas. Flertalet av våra fastigheter har högsta klassificering (blå) vilket innebär att de har så stora kulturhistoriska värden att de motsvarar kraven för byggnadsminnen. För oss är byggnadsvård ett vardagsarbete och allt vi gör präglas av respekt för husen och deras historia.

FAKTABLAD

Byggnader och miljöer berättar ofta något om vår historia. Genom byggnaderna kan vi få veta hur staden och samhället förändrats. Husen ger oss också kunskap om hur människor har arbetat, bott och inrett sina hem och de speglar även olika gruppers livsvillkor.

Somliga hus är väldokumenterade och omskrivna medan andra är mer anonyma. Under några år har vi tillsamman med Stadsmuseet i Stockholm arbetat med att sammanställa en kortfattad information om alla våra fastigheter; information om när husen byggdes, hur de har förändrats och hur de har använts under åren.

För att kunna beskriva den enskilda fastighetens historia har vi dels besökt varje hus för att se vad som finns kvar från äldre tid och dels letat uppgifter i arkiv och litteratur. En del nya foton har tagits för att illustrera faktablad.

För att hinna med alla fastigheter inom rimlig tid har arbetet byggts på lättåtkomliga uppgifter. Ingen fullständig arkivforskning har alltså gjorts och de historiska beskrivningarna är därför inte heltäckande. Ibland kan uppgifter i olika arkiv också vara motsägelsefulla och det har inte alltid funnits möjlighet att reda ut frågetecken. Faktablad kan därför komma att fördjupas och förändras vid nya undersökningar i framtiden.

Faktablad finns samlade på Stadsholmens webbplats www.stadsholmen.se

1 BOSTADSHUS UPPFÖRT I OLIKA ETAPPER UNDER 1700-TALET.

2 BOSTADSHUS UPPFÖRT 1876.

BRÄNNKYRKAGATAN
VÄSTERUT 1896. FASTIG-
HETEN UGGLAN STÖRRE
9 TILL HÖGER. OKÄND
FOTOGRAF. SSMFA192

Byggnaderna på fastigheten Ugglan större 9 uppfördes i olika etapper. Dess äldsta del byggdes vid 1700-talets mitt som bostad och verkstad för tunnbindaren Lars Westerling, därefter uppfördes hörnpartiet mot öster och 1876 byggdes dess västra del med bostäder.

Byggnaderna är goda exempel på Mariabergets småskaliga stenhus och är en betydande del av helheten vid den här delen av Brännkyrkagatan. Tillsammans bidrar de till förståelsen och upplevelsen av 1700- och 1800-talets arkitektur- och bostadsideal. Exteriören präglas av om- och tillbyggnaden 1876 och invändigt finns inredningsdetaljer från både 1700- och 1800-talet bevarade. I den äldre 1700-tals-

delen finns ursprungliga delar som trapphuset med kalkstenstrappa, ledstänger och räcke och i lägenheterna finns några öppna spisar samt paneler med profilerade fyllningar. Övrig inredning representerar främst om- och tillbyggnaden 1876 och moderniseringen 1975.

Fastigheten är placerad på den kvarvarande och karakteristiska lilla gatupuckeln och hela miljön med

FASTIGHETEN UGGLAN STÖRRE 9, UPPFÖRD I ETAPPER UNDER 1700-TALET OCH 1876. FOTO: J. MALMBERG

stensatta gator, delvis med kullersten, och de bevarade husen, ger här en särskilt karaktäristisk bild av det äldre Stockholms bebyggelse och stadsliv.

Fastigheten Uggulan större 9 är blåvärderad enligt Stadsmuseets kulturhistoriska klassificering. Det innebär att den har ett synnerligen stort kulturhistoriskt värde.

OMRÅDESBESKRIVNING

Fastigheten Uggulan större 9 är en del av Östra Mariaberget. De nuvarande husen på berget byggdes huvudsakligen efter en brand 1759 som förstörde omkring 300 fastigheter i Maria kyrkas omgivning. De nerbrunna husen var till stor del av trä och ersattes efter branden helt av putsade tegelhus i enlighet med stadens byggnadsordningar från 1736 och 1763. Tidens kända murmästare fick uppdrag i området och byggherrarna var ofta framgångsrika näringsidkare som både bodde och drev sin verksamhet i de nya husen. Under 1800-talet byggdes en stor del av husen om, och framförallt längs Hornsgatan fick husen påbyggnader och ny fasaddekor. Mot slutet av 1800-talet uppfördes också en del nya byggnader

som Mariahissen och Laurinska huset.

1900-talet innebar för de flesta hus i området en förfallsperiod. Redan på 1860-talet fanns tankar på att plana ut och bredda Hornsgatan. Vid sekelskiftet 1900 sprängde och grävde man vid Mariaberget och breddade gatan på bekostnad av Maria kyrkogård och bebyggelsen på gatans södra sida. Planerna på en breddning även av norra sidan ledde till osäkerhet om vad som skulle ske med den kvarvarande bebyggelsen. På 1920-talet revs en del hus, men ytterligare planer på rivningar skapade en kraftig opinionsstorm ledd av bland annat Anna Lindhagen, ledamot av stadsfullmäktige och Skönhetsrådet.

I början av 1960-talet blev nya rivnings- och nybyggnadsplaner aktuella. Ett omfattande kommunalt utredningsarbete inleddes 1966 i avsikt att ge underlag för bebyggelsens framtid. Arbetet resulterade i en bevarande- och restaureringsplan som omfattade i stort sett alla fastigheter på Östra Mariaberget. Upprustningen pågick under 1970- och 1980-talen och det fanns en ambition att pröva nya restaureringsprinciper för att nå både ett antikvariskt och arkitektoniskt gott resultat. Bland annat återgick

GÅRDEN ÄR LUMMIG OCH UPPBYGGD I TVÅ NIVÅER SOM SAMMANBINDS AV EN KALKSTENSTRAPPA. VY FRÅN ÖSTER. FOTO: J. MALMBERG

man till traditionell kalkputs och kalkavfärgningar vid fasadrenoveringarna.

HISTORIK

Lars Westerlings hus

År 1755 uppfördes den första delen av det nuvarande huset på fastigheten Ugglan större 9. Huset byggdes för tunnbindaren Lars Westerling som bostad och verkstad för hans verksamhet. Bygglövsritningen visar ett tvåvåningshus med fyra fönsteraxlar mot Brännkyrkagatan. Idag motsvaras det av det nuva-

rande husets mittparti. Under 1770-talet lät Westerling uppföra hörnhuset vid Bellmansgatan/Brännkyrkagatan. En brandförsäkring från 1775 beskriver det färdiga resultatet: De två husens bottenvåning (hus nummer 1 på kartan) hade sex rum, förstuga och en gipsad, rymlig portgång från Bellmansgatan. Den andra och tredje våningen innehöll sex rum och en stor förstuga vardera. Överallt var taken gipsade, alla trappor var av sten och på vinden fanns ett tegelstensgolv. I bottenvåningen stod en inmurad kopparpanna och på gården latriner och bodar.

PÅ GÅRDEN FINNS EN TRÄ-
VERANDA MED RÄFFLADE
PELARE OCH RÄCKE MED
FISKMOTIV FRÅN 1870-TALET.
FOTO: J. MALMBERG

1700-talets hyresgäster

Vid den stora Mariabranden 1759 ägdes husen i kvarteret av det lägre borgerskapet, hantverkare och skeppare. De flesta hyresgästerna stod utanför borgerskapet och hade titlar såsom sjömän, arbetare av olika slag, änkor och fattighjon. År 1780 bodde, bortsett från ägaren, även en bokhållare, en skomakarmästare, en avskedad gardesoldat, en bancokammar-dräng och två bancobetjänter på fastigheten. Dessutom hyrde två änkor och två sängliggande och ofärdiga jungfrur rum i husen.

Under mitten av 1800-talet såldes fastigheten till tunnbindaren C. J. Blomqvist som genomförde diverse ändringar. Enligt en brandförsäkring från 1859 var huset inrett med bagarstuga och verkstad. Bostäderna hade kakelugnar, fönster- och bröstpaneler samt franska tapeter. På vindsvåningen fanns fem inredda rum med kakelugnar och två kök. Längs gårdens norra tomtninje stod ett stenhus som innehöll bodar och avträde.

Nybyggnad 1876

År 1874 såldes fastigheten till laxhandlaren herr J. Wahlberg. År 1876 skickade Wahlberg in en bygglovsönsökan att få uppföra ett hus längs Brännkyrkagatan, hus nummer 2 på kartan. När nybyggnaden

var färdig hade byggnaderna sin nuvarande karaktär och volym. Ombyggnaden medförde att fastighetens funktion som arbetsplats för ägaren gick förlorad, istället kom byggnaderna endast att innehålla bostäder för uthyrning.

Nybyggnadens bygglovsritning visar ett stenhus i två våningar med välvt trapphus mot gården samt en gårdsflygel vid den västra tomtninjen. Fasaderna mot gatan gavs en tidstypisk karaktär med dekorativt utformade port- och fönsteromfattningar. Invändigt inreddes bostäderna med kakelugnar, fönster- och fotpaneler, tapeter och garderober. Köken var utrustade med spis och järnspis.

De flesta av de äldre hyresgästerna bodde kvar efter renoveringen, men dess totala antal ökade drastiskt. År 1879 nådde fastigheten den högsta nivån med totalt 70 hyresgäster. Under 1900-talets första halva fanns en damfrisering i en del av huset. År 1969 förvärvades fastigheten av staden, idag ägs den av Stadsholmen.

Upprustning och renovering

Fastigheten moderniserades 1975 i samråd med Stadsmuseet. Lägenheterna försågs med nya kök och

TRAPPHUSET I BYGGNADEN FRÅN 1700-TALET HAR ETT DEKORATIVT RÄCKE. FOTO: J. MALMBERG

bad vilka installerades inom befintliga rum. Renoveringen medförde att flera dörröppningar sattes igen och flera ursprungliga kakelugnar nedmonterades. På vindsvåningen inreddes en ateljé och tre nya lägenhetsindelningar som inrymde de äldre vindrummen. I gårdshuset längs den norra tomtlinjen byggdes nya rum för cyklar, soprum och en ateljé.

BYGGNADSBESKRIVNING

Fastigheten är placerad i hörnet av Brännkyrkagatan och Bellmansgatan. Från båda gator finns portgångar in till gården som är lummig med bland annat lövträd, vildvin och rhododendron. Gården renoverades under 1970-talet med gatsten och trappor av granit.

Exteriör

Mot Brännkyrkagatan är fasaden uppdelad i tre delar under ett gemensamt tak. Exteriörens utformning

är i huvudsak bevarad sedan 1870-talets om- och tillbyggnad. Sockeln är murad och svartmålad och sockelvåningarna har rusticering. Övriga våningar har slätputsad yta och avdelas av en profilerad list. Takfoten är kraftig och profilerad under ett svart plåttak. Mot gården är fasaderna enkelt utformade med slätputs. Fönstren, som är från början av 1970-talet, sitter i murlivet och är av varierande karaktär. Främst utformade rektangulära med mittpost som avdelar till två spröjsade bågar. Den andra våningens fönster har dekorativa omfattningar med putsade fält, övriga fönster omges av enklare profilerad omfattning. I fasaden mot Brännkyrkagatan finns tre fönsterpartier med välvd ovandel.

Mot Bellmansgatan finns en parport som markeras av en vit och slätputsad omfattning. Porten, troligtvis från 1870-talet, har ett ovanljusfönster och två fyllningar per dörrblad varav den övre har ett

I Huset som uppfördes under 1800-talet bevarar trapphuset kalkstensgolv, trappa och fyllningsdörrar. FOTO: J. MALMBERG

BEVARAD ÄLDRE Fyllningsdörr. FOTO: J. MALMBERG

dekorativt gjutjärnsmönster. Mot Brännkyrkagatan finns ytterligare en parport som markeras av ett putsat fält med dekor. Porten är ursprunglig med sex dekorativa fyllningar per dörrblad samt en rundbågig ovan del. Fastighetens övriga entréer är placerade mot gården och i portgångarna. Till största delen utgörs de av pardörrar med halvfranska fyllningar, sannolikt från 1870-talet, samt panelklädda enkeldörrar från 1970-talet. På gårdsfasaden till hus nummer 2 på kartan finns en träveranda med räfflade pelare och räcke med fiskmotiv från 1870-talet.

Fasadernas puts är guldfärgad och omfattningarna har beige kulör. Dörrsnickerier är grönmålade och fönstren har en rödbrun kulör. Mot gården är snickerier målade i en grågrön nyans.

Interiör

Trapphuset i hus nummer 1 bevarar sitt ursprungliga

läge, kalkstenstrappa, räcke och ledstänger. I trapploppet finns en välvd öppning med spjälstaket. Fram till 1876 beskrivs vilplanens golv av trä, troligtvis är därav det nuvarande kalkstensgolvet från den tiden, dock omlagt och med vissa kompletteringar vid renoveringen under 1970-talet. På vindsvåningen finns ytterligare kompletteringar från renoveringen såsom tvåfyllningsdörrar, foder och trätrappa.

I hus nummer 2 på kartan bevarar trapphuset dess placering med trappa och vilplan av kalkstensgolv. Väggarna är slätputsade och till bostäderna finns enkeldörrar med fyra halvfranska fyllningar. Vid renoveringen under 1970-talet sattes några dörrar igen och i trapplöpet finns spår efter en ursprunglig köksingång som sattes igen vid renoveringen. Till vindsvåningen finns en ursprunglig svartmålad järndörr, i övrigt präglas vilplanet av 1970-talets renovering.

I DET FÖRE DETTA UTHUSET VID DEN NORRA TOMTLINJEN INREDDES EN ATELJÉ UNDER 1970-TALET MED SYNLIGA TAKBJÄLKAR. FOTO: J. MALMBERG

I bostäderna finns bevarade snickerier från både 1700- och 1800-talet i form av fönster- och bröstpaneler med profilerade fyllningar samt fyllningsdörrar. I 1700-talsdelen av fastigheten, hus nummer 1, finns både enkeldörrar med fyra utanpåliggande fyllningar samt pardörrar med tre halv- och halvfranska fyllningar. De nuvarande planlösningarna skapades vid 1970-talets renovering och nya dörröppningar togs upp. Kök, badrum och ytskikt präglas fortfarande av renoveringen. Av äldre eldstäder finns en murad spis med kupa från 1700-talet samt kakelugn

från 1800-talet. I huset från 1870-talet finns bevarad snickeriinredning i form av fönsterpaneler. Här finns också halvfranska enkeldörrar med foder, flera av dem tillverkade vid renoveringen under 1970-talet.

Vindslägenheterna i både 1700- och 1800-tals huset fick ny inredning vid renoveringen. Av äldre detaljer bevarades några fyllningsdörrar.

I uthuset längs den norra tomtgränsen, hus nummer 2 på kartan, präglas inredningen av renoveringen 1975. I den inredda ateljén finns synliga takbjälkar varav två är äldre.

GEMENSAMT ANSVAR FÖR VÅR LEVANDE HISTORIA

Byggnader och miljöer med stort kulturhistoriskt värde berättar alltid något väsentligt. Det kan handla om stadsutveckling, samhällsförändringar, arkitektur, stilideal eller hantverksmetoder, men också om hur människor har bott och inrett sina hem eller om de skilda livsvillkoren för olika sociala skikt. Att fastigheterna byggts om och moderniserats under årens lopp är en del av historien.

Vi och våra hyresgäster är tillfälliga brukare i ett långvarigt historiskt skede. Vi har ett gemensamt ansvar för att aktivt och på ett varsamt vis bevara de värdefulla miljöerna till framtida generationer. Varsamhet kan bland annat innebära att behålla äldre planlösningar och att vara rädd om inredningsdetaljer som paneler, dörrar, lister och kakelugnar. Anpassningar och förändringar kan ske, men utan att vi förvanskar oersättliga värden. Individuella bedömningar måste alltid göras från fall till fall. Vi ska inte glömma att stilar och behov skiftar över tiden. Det vi idag kan tycka vara otidsenligt kan av kom-

mande generationer upplevas positivt och värdefullt.

Att använda traditionella material som kalkputs eller oljefärg är också viktigt, liksom att utforma nya inredningsdetaljer så att de passar i miljön. Vid vanlig städning och rengöring måste vi ta hänsyn till att de material och ytskiktsbehandlingar som finns i husen – till exempel trä, kalksten, stuck, oljefärg, limfärg och linoleum – är ömtåliga och kräver särskild försiktighet. Även innergårdar och trädgårdar har sina särskilda förutsättningar och ska skötas och utvecklas så att karaktären bevaras.

Stadsholmen har samlat sina riktlinjer för fastighetsunderhåll i broschyren ”Ett stockholmskt kulturarv – att förvalta borgarhus och kåkar”. Alla hyresgäster har fått skriften, men den finns också på vår hemsida. Här finns också några konkreta råd om hur man som hyresgäst bäst vårdar de gamla husen och miljöerna. På Stockholms stadsmuseums hemsida finns allmän information om byggnadsvård, www.stadsmuseum.stockholm.se.